

IZ ISTORIJE KRIVIČNIH NAUKA

ПОЈАМ УЗРОКА У КРИВИЧНОМ ПРАВУ

(РАЗЛИКОВАЊЕ УСЛОВА ПРЕМА ВРСТИ ЊИХОВИХ ПОСЛЕДИЦА И ПРЕМА ВРЕМЕНУ КАД СУ ИСПУЊЕНИ).*¹

Појам узрока садржи три момента: *узрок* посматран за себе самога, *последницу* посматрану за себе саму и *узрочну везу* између прве две појаве. Прва два момента су с гледишта Кривичног Права: *људска радња* и *последница*. Тиме је речено, да се с гледишта Кривичног Права један једини услов мора да сматра као узрок. Према томе састоји се јуристички проблем узрочности у ограничењу филозофског појма узрока (узрок је скуп свих услова) тако, да се један једини услов као узрок може сматрати. Овај проблем састоји се дакле у решењу питања, *да ли се сваки услов треба да сматра као узрок, или, ако се одречно одговори, на основу које критеријума треба да се разликују услови, који су узроци, од оних који то нису.*

При испитивању узрочног проблема једно се мора стално имати на уму. На име не смеју се ни под којим условом да бркају питања о *узроку* и *виношти*. Прво је *објективне*, друго *субјективне* природе. За кривичну одговорност потребно је, да се пре свега испита, да ли постоји узрочност, и тек ако има ове, може да се испитује, да ли постоји виност. Виност претпоставља узрочност, и придружује јој се као нешто ново. Питање узрочности је дакле потпуно независно од питања о виношти, док обрнуто није тачно: нема виношти без узрочности. Да ова зависност одн. независност одиста постоји, доказаћемо следећом анализом психичког елемента људске радње, т. ј. *воље*, и суштине проблема узрочности.²

Узрок радње и, према принципу *causa causae est causa causati*, њене последице је *хоћење*. Ово је *једини* психички моменат, који је у исто време каузални моменат. Према томе *може* *ишћање* о узрочности *да се* *побрка* само с *ишћањем* о садржини *воље*. Али из ове садржине се види да је погрешно да се говори о зависности питања о узрочности од питања о виношти у *ошћине*, т. ј. без ограничења, као што то чине сви писци, *јер* *виношти* је *врло* *рејко* *саставни* *део* *садржине* *вољине*. На име садржина вољина је сложена из различитих мотива, а суштина виношти се састоји у представи

* Архив за правне и друштвене науке, 1910, бр. 3, стр. 176–187.

1 Ова расправа је штампана у v. Liszt-овом Zeitschrift f. d. Gesamte Strafrechtswissenschaft („Ursachenbegriff im Strafrecht“) за 1910. год. В. о узрочности *Givanovič* Du principe causalité efficiente et de son application en droit pénal I (1908) и *Живановић* Основи Кривичног Права (1910), § 14.

2 В. *Живановић*, Du principe causalité efficiente стр. 29, где смо усвојили опште схватање зависности одн. независности и општу аргументацију истих, које сада сматрамо за погрешне, као што ће се из следећег излагања видети.

узрочне везе између радње и последице или могућности такве једне представе. Ова ће пак представа бити један елеменат вољине садржине, само ако је извршилац у погледу последице *намерно* делао, т. ј. само ако је радњу предузео искључиво њене последице ради, *јер само тада је она њредсјава један од мошнва хошња*.³ Из тога излази, да се питање о зависности узрочности од виности може да постави, само ако закон захтева *намеру*, дакле само *изузетно*. Али *суштина ѡроблема узрочности* показује, да се чак и у овим изузетним случајевима питање о узрочности не сме да побрка са питањем о виности.

Суштина проблема узрочности састоји се у свођењу једног појава на један други појав, т. ј. у испитивању, да ли је први проузрокован другим. Према томе, кад је у питању овај проблем, *ѡшћуно је равнѡдушна садржина дошћичних ѡјава*. Доследно, исто је тако и с вољом, кад је у питању њен узрочни карактер. И она нас онда интересује, само у колико је узрок радње и према томе последице радње. Сасвим је равнодушно пак, шта сачињава њену садржину. Дакле и у оним ретким случајима, где се законодавац не задовољава умишљајем, него захтева *намеру*, питање о узрочности је потпуно независно од питања о виности.

Из горњег се види у исто време, да је виност зависна од узрочности. Јер виност је свест или могућност свести о узрочности. Према томе кад нема узрочности, не може бити речи ни о свести, ни доследно о виности. Зато је погрешно тврђење *Merkel*-ово⁴ и *Liepmann*-ово⁵, да, кад се узрочност схвати потпуно независно од виности, не остаје од виности ништа више него један искључив „*феномен мисли*“.

Следеће излагање о појму узрока биће подељено у два параграфа. У првом ћемо изнети наше решење проблема узрочности у Кривичном Праву. У другом ћемо критиковати *Тиренову* критику теорије *v. Buri*-еве и његове критичаре.

§ 1. ТЕОРИЈА РАЗЛИКОВАЊА УСЛОВА ПРЕМА ПРИРОДИ ЊИХОВИХ ПОСЛЕДИЦА И ВРЕМЕНУ, КАД СУ ОНИ ИСПУЊЕНИ.

1. Кад се истражују узроци извесне последице, *неѡсредни* услови не задају никакве тешкоће. Неумњиво је, – и нема ниједне теорије о узроку која би противно тврдила, – да се сваки од њих мора да сматра као узрок. Теорија саучешћа у разним законодавствима показује, да је то и њихово становиште. Тешкоћа настаје, тек кад се испитује узрочност *ѡсредних* услова, и све многобројне теорије постале су овим поводом. Критика ових разних теорија, од којих ниједна није у стању, да реши проблем у Крив. Праву, показује нам двоје: 1° да се сваки од *ѡсредних* услова не може сматрати као узрок последице, и 2° да је немогуће чинити међу њима узрочну разлику, ако се узме у обзир само њихова, са непосредним условима заједничка им последица, т. ј. последица у питању. С обзиром на 2° теорија еквиваленције има једина од свих теорија нечега тачног у себи: она не чини међу условима никакву разлику, јер су према њој сви услови с гледишта узрочности еквивалентни *за ону ѡследицу*. Али се је она огрешила о резултат под 1°: она се задовољава поставком, да су сви услови еквивалентни за ону последицу, и не чини никакву разлику међу њима с другог ког гледишта, већ их

3 Зато је погрешно тврђење *Radbruch*-ово, да је виност у *ѡшћу* један *квалићет* воље стр. 108.

4 71 и *v. Liszt's Z. I.* 591–596.

5 60.

због немогућности узрочног разликовања с обзиром на последицу у питању, сматра *све* као *узроке* исте.

2. Наглашено је од свих противника теорије еквиваленције, и признато је од стране самих њених заступника, да је с гледишта Крив. Права немогуће, да се сваки услов извесне последице сматра као њен узрок. А н. пр. пошље једног дечка, чију смрт жели, у шуму за време олује, да би ту погинуо од грома, што се збиља догоди. Или А, предвиђајући олују, весла с овим дечком. Олуја заиста наступи, чун се преврне, и дечко се удави, пошто је А-у било немогуће да га спасе. У оба ова случаја умишљај убиства постоји и А је испунио један услов за смрт. Према теорији еквиваленције А би према томе требао да буде кажњен за *убиство с њредумишљајем*: Ево каквим апсурдним резултатима води теорија о једнакости услова с гледишта узрочности.

Исто таким апсурдима води ова теорија и у случајевима, где се последица није предвидела. То нарочито важи за телесне повреде, где се казна повећава упоредо са тежином повреде, и ако нема нехата. Обрађени Б н. пр. пренет је у болницу, и ту умре заражен тифусом од В, који је био смештен с њим у истој соби, и који је ту добио тифус. А, који је лако ранио Б испунио је тиме један услов за смрт од тифуса, јер да Б није био рањен, он не би био пренет у болницу, и доследно не би се заразио. А је дакле према теорији еквиваленције проузроковао смрт. Пошто се пак казна повећава са тежином повреде, А... би имао да буде кажњен за умишљајну повреду, која је имала за од последицу непредвиђену извршиоца смрт (§ 226 немачког казн. зак., art. 309, al. 4 – француског казн. зак.), или, гледишта нашег казн. законика, А... би имао бити кажњен за убиство из § 160! Или А, који станује у близини железничке пруге пошље ради извесне ствари једног дечка с друге стране пруге у време, кад ту обично пролази железница. Ако би дечко био прегажен, А би тебао према овој теорији да буде кажњен за нехатно убиство, јер је испунио један услов за дотични несрећни случај, а може се рећи да је нехатно радио!

3. Кад се с једне стране не може сваки услов да сматра као узрок, а с друге пак не може да пронађе критеријум за разликовање услова, ако се узме у обзир само посредним и непосредним условима заједничка последица, т. ј. последица у питању, не остаје друго, него да се тај критеријум тражи у другим моментима узрочног низа. При томе треба стално имати на уму, што се је често занемаривало, (1°) кривичноправном појму узрока треба да служи за основицу филозофски (логични) појам узрока, и, што су творци свих теорија о узроку пренебрегли, (2°) да се крив. правни узрочни закон треба да утврди на основу баш оних практичних случајева, где би било апсурдно казнити поред свега тога, што се је један услов за последицу испунио, и што умишљај у смислу Крив. Права постоји. Који су то практични случајеви, видело се је већ. На њима дакле имати да испитамо, зашто услови у питању нису довољни за кривичноправну одговорност, т. ј. зашто се не могу да сматрају у Крив. Праву као узроци последице у питању. На тај начин ћемо видети, чиме се ови услови одликују од осталих. Али у том циљу је потребно, да пре свега изложимо, какве последице, непосредне или посредне, могу да имају у свом каузалном низу услови последице у питању, т. ј. Последице, чији се узроци истражују.

4. Када је у питању један услов извесне последице, треба да се разликују три момента: 1° *услов* у питању, 2° *његова последица* и 3° *узрочни однос* између њих.

5. Из ове анализе излази одговор на питање о разлици међу условима. На име док *нейпосредни* услови последице у питању имају за последицу њу саму, дакле једну појаву *сиољнеи свејиа*, дотле *ипосредни* услови исте могу имати у свом каузалном низу

као последице било само *услове* последице у питању, дакле опет појаве спољног света, било поред услова (или искључиво) и *узрочни однос*. Постоји дакле једна *објективна* и *ипрактички изводљива* разлика између услова. *Неки од њих имају у свом каузалном низу као њосредну или њосредну њоследицу* узрочни однос, *неки не*.

б. Питање је сада, да ли ова разлика може да служи као критеријум за разликовање услова тако, да се не могу ни у ком случају сматрати као узроци услови, који у свом узрочном низу *имају за њоследицу један узрони однос*. На ово се питање мора да одговори потврдно, јер у њима свима наведеним случајима, где теорија узрочне једнакости услова води апсурдним закључцима, услов, односно чијег узрочног значаја би она водила таквим закључцима, има у свом каузалном низу за последицу један *узрочни однос*. Тако н. пр. у случају смрти од грома, услов у питању је шиљање дечка у шуму за време грмљавине, и његова је последица не падање грома – непосредни услов смрти, јер би исти пао наравно и без тога, већ *само узрочни однос између дејства грома и смрти* дечка, јер да он није био послат у шуму, не би га ни гром убио. Или узмимо случај смрти од заразе у болници. Услов у питању је обрана. Иста је имала за последицу наравно не заразну болест, већ пре свега пренос у болницу и посредно заразу, т. ј. *узрочни однос између болести лица Б*, које је било у истој соби, и *болести*, следствено смрти обраћеног.

Узмимо пак један од случајева, где је изван сваке сумње, да се *њосредан* услов мора да сматра са гледишта Крив. Права као узрок. А... зна, да је изван мост склон паду, и да је довољан најмањи терет, па да се скрха. Да би дошао главе лицу Б, он га пошље с друге стране моста ради извесног посла. Б послуша, при прелазу се мост скрха, и он погине. Непосредни услов смрти је крхање моста, посредни пак шиљање погинулог преко моста, и овај има за своју последицу не један узрочни однос већ крхање, т. ј. један непосредни *услов*. Исто је тако увек код саучешћа. Радња подстрекача има увек за последицу један *услов*, а не узрочни однос. Помагање не сме такође никад имати за последицу посредну или непосредну један узрочни однос.

Види се јасно, да за Кривично Право ни *de lege lata* ни *de lege ferenda* не могу да се сматрају као *узроци услови*, *који у свом каузалном низу имају за њоследицу један узрочни однос*.

Али од тога има један изузетак. А баца н. пр. у ватру једно дете, и оно изгори. Бацање у ватру, услов посредан има за последицу, овде непосредну, *узрочни однос између дејства ватре и смрти*, и при свем том никоме неће пасти на ум, да не сматра бацање као *узрок* с гледишта Крив. Права. Намеће се према томе питање, у чему се састоји разлика између ових и пређашњих случајева.

Као што се види, она се састоји у *истовременој еџистџенцији* услова у питању (бацања) и дејства услова, чији узрочни однос с последицом (узрочни однос између дејства ватре и смрти) онај први има за своју последицу. Што се истовремености тиче, она треба да постоји, као што се из примера види, између услова у питању и *дејства* оног другог услова, и то дејства његовог, а не једног од *њџегових* услова. Отуда (1°) у случају смрти од заразе, ма да може бити истовремености између обране и болести лица В, обрана није узрок, пошто она није истовремена са самим *дејством* болести (ова је могла дејствовати, тек кад је А... пренет у болницу) и (2°) у случају смрти од грома шиљање у шуму није узрок, ма да са истим могу бити истовремена дејства *услова* оног услова, чији узрочни однос са смрћу оно има за своју последи-

цу, т. ј. грома, ма да је дакле у нашем случају већ било довољно електричне струје у атмосфери.

7. Треба сад утврдити, како се има да сматрају услови, који не спадају у категорију именованих, т. ј. који немају у свом каузалном низу за последицу непосредну или посредну један узрочни однос, и код којих именована истовременост недостаје. Већ с обзиром на то, што их Крив. Право сматра као довољне за кривичну одговорност, ако виност постоји, треба да се они *сви* без разлике сматрају као *узроци*. Позитивно право и велики део теоретичара чине међутим разлику у науци о саучешћу међу условима у опште, и доследно иста важи и за ову групу услова, коју смо ми издвојили. На име према њима има услова, за које се истина мора кривично да одговара, али који сами за себе нису довољни за крив. правну материјалну урачунљивост, т. ј. који нису *узроци* последице у питању.

Критика разноврсних теорија узрочности показала је, да су погрешни сви критеријуми предложени ра разликовање услова, који су узроци, од оних, који то нису, Видело се је, да само један од ових критеријума почива на стварној разлици услова, на име *квантитативни*: *сви услови нису допринели у истој мери проузроковању последице у питању*. Али видело се је такође, да се разликовање услова у узроке и услове не може да изведе на основу овог критеријума: *немогуће је наћи меру, да би се оценило, колико је допринео овај или онај услов*. Но баш и кад би било пронађено ово мерило, не би се могло објаснити с гледишта Крив. Права, зашто сматрати као узрок н. пр. само онај услов, који је највише допринео, или оне који су више но други допринели (в. теорију *Birkmeyer*-ову). Најзад квантитативно разликовање је у противности са теоријом саучешћа позитивног права, где се радња извршења сматра једина као узрок (у белгијском н. пр. и подстрекавање се сматра као узрок) без обзира на то, колико је она допринела.

8. Једино изводљиво и, као што се је видело, неопходно разликовање међу условима је дакле оно, које ми чинимо. Из тога излази, да се сви услови, који не спадају у категорију оних, што нису довољни за материјалну урачунљивост, другим речима што никад не могу засновати крив. одговорност, треба да сматрају као *узроци*. *Узроци* последице у питању су дакле *сви они услови, који у свом узрочном низу немају за посредну или непосредну последицу један узрочни однос, или, ако имају, који су истовремени са конкретним дејством услова, чији је узрочни однос њихова последица*.

9. Као што се види, ми сматрамо све мало час (5°) наведене услове као узроке зато, што је немогућа практички и неоправдана теоријски једина њихова стварна разлика, т.ј. разлика квантитативна. Теорија узрочне једнакости свих услова међутим поред тога што води апсурдним закључцима услед свог тврђења, да су *сви* услови без разлике узроци греша према реченом и својим образложењем овог тврђења. Њене присталице на име тврде, да се сви услови мора да сматрају као узроци зато, што су сви од *исте вредности* за последицу, т. ј. што су *јојједнако нужни* за исту.

Видело се је већ, да је ово тврђење нетачно. Нису сви услови од исте вредности за последицу, јер је по себи разумљиво, да они не доприносе сви у истој мери проузроковању последице. Они нису дакле ни *јојједнако* од исте вредности, јер у разној мери *допринео* проузроковању последице, ни *неједнако*, јер у колико је један услов више допринео проузроковању, у толико је он *нужнији* за последицу.

§ 2. КРИТИКА ТИРЕНОВЕ КРИТИКЕ ТЕОРИЈЕ УЗРОЧНЕ ЈЕДНАКОСТИ СВИХ УСЛОВА И КРИТИКЕ ЊЕГОВИХ КРИТИЧАРА.

Као што се је видело, теорија узрочне једнакости свих услова с једне стране тврди, да су сви услови *еквивалентни* с гледишта узрочности, с друге пак разликује услове у *релевантне* и *ирелевантне*. *Thyren*⁶ сматра ово за противречност. „*Ограничење* (на име деобом услова у релевантне и ирелевантне) и *еквиваленција* (на име са гледишта узрочности) одговарају, вели он (стр. 27), тачкама гледишта потпуно супротним једна другој; мора да се напусти или ограничење или еквиваленција“. Да би се видело, у ком смислу схвата *Thyren* противречност, потребно је, да се изложи његово мишљење о суштини појма узрочности.

Треба да се разликују, вели он, у појму узрочности два момента: *сукцесија* и *узрочни однос*. Сукцесија се састоји у томе, што појав каснији следује појаву претходном другим речима у томе, што сви услови мора да претходе последици, да би се она произвела. Очеvidно је према томе, тврди он, да се не може чинити никаква каузална разлика међу условима с овог гледишта узрочности: сви су услови *јодједнако нужни* с гледишта сукцесије. „Сукцесија је, вели *Thyren* (стр. 2) увек поједнако нужна. Ако узмемо у обзир ма које појаве, који следују један другоме, сваки појав каснији следује нужно појаву претходном. И градација је противна суштини нужности. Према томе не може да се чини никаква разлика међу условима на основу сукцесије: у овом су смислу они сви једнаки, чак и с обзиром на њихову конкретну последицу“. Ако се према томе остане на овој тачци гледишта, сви се услови мора да сматрају као узроци.

Други моменат у појму узрочности је *веза (однос)*, која спаја два појава, од којих један нужно претходи другом. С гледишта овог момента нема једнакости међу условима. Једни су с овог гледишта *више узрочни* но други, и према томе се они могу са истога да разликују.

Из горњег се види јасно, зашто *Thyren* вели, да треба, да би се избегла противречност напустити или *ограничење* или *шврђење о узрочној једнакости*. Теорија узрочне једнакости услова разликује услове у релевантне и ирелевантне, што значи, вели он, да је за њу меродаван други моменат у појму узрочности, јер се услови само са гледишта истога да разликују. Али кад је тако, продужује он, ова теорија, ако хоће да буде доследна, не сме да тврди, да су сви релевантни услови еквивалентни. На против она би требала и њих да разликује са гледишта степена узрочне везе. Сматрајући их при свем том за еквивалентне, она се противречи са својом полазном тачком, јер прелази тиме на други моменат појма узрочности, на сукцесију, с гледишта које она не би смела да чини никакву разлику, доследно ни ону у релевантне и ирелевантне. „Ако би хтели да сматрате за меродаван само један моменат, ви би требали, вели *Thyren* (стр. 29), било да држите све услове за еквивалентне с гледишта узрочности, али у исто време да напустите разликовање услова у релевантне и ирелевантне, засновано на степену узрочне везе – заиста овде нећете моћи да дођете ни до каквог практичког резултата; било да сматрате за меродаван степен узрочне везе („*Zusammenhangsgrad*“), али онда да тврдите, не да су сви услови еквивалентни, већ напротив“.

Присталице теорије узрочне једнакости су покушали, да побију ову критику. Но као што ћемо доказати, нико није у томе имао успеха.

6 *Bemerkungen zu den kriminalistischen Kausalitätstheorien*. 1894. стр. 27.

Антецеденти ирелевантни, вели *Hartmann*⁷ нису услови, пошто узрочни однос не постоји измеу њих и последице. Према томе продужје он, теорија узрочне једнакости, разликујући услове у релевантне и ирелевантне, не противречи се, кад она тврди, да су сви релевантни антецеденти еквивалентни. Противречности би било само онда, кад би ирелевантни антецеденти били такође у узрочном односу са последицом. Али тврђење *Харџман*-ово, да ирелевантни антецеденти нису услови, је погрешно. Он је у осталом једини, који то тврди, позивајући се на ауторитет *Ц. Сџ. Мила. Мил* вели *Харџман*, сматра као услове само антецеденте, „који су стално праћени последицом“, или „који изазивају феномен, и без којих се он не би произвео“. Али ове речи немају смисао, који им он даје. На против *Мил* хоће тим да каже, да су услови само антецеденти, који су допринели произвођењу последице, а т. зв. ирелевантни антецеденти су такви. Сем тога баш и кад би било истинито тврђење *Харџманово* о ирелев. антецедентима, противречност у смислу *Тиреново* би ипак постојала. Јер чим има антецедената, који су за разлику од других тако мало допринели произвођењу последице, да се не сматрају као услови, не може се разложно тврдити, да су остали антецеденти (релевантни) еквивалентни. Критика *Тиренова* није дакле ни најмање побијена.

Сукцесија је нужна, вели *Brünneck*⁸, само између антецедената релевантних и последице. Према томе теорија еквиваленције се не противречи, када сматра као еквивалентне све релевантне антецеденте. Али погрешно је ово разликовање *Бринек* између сукцесије нужне и сукцесије, која није нужна, јер један антецедент је нужен за проузроковање извесне последице, чим је допринео истоме ма и у најмањој мери. *Бринек* греши и с другог једног гледишта. На име чим он тврди, има антецедената, који су тако мало допринели, да сукцесија између њих и последице није нужна, противречно је тврдити, да је сукцесија између свију осталих антецедената и последице *јодједнако* нужна. Критика *Тиренова* није дакле ни најмање побијена ни његовом аргументацијом.

Кад теорија *conditio sine qua non*, вели *Trager*⁹, разликује услове у релевантне и ирелевантне и сматра прве као еквивалентне, она ово чини само с *јравној* гледишта. Но и ова одбрана теорије еквиваленције је погрешна. На име теорија еквиваленције разликује с *јравној* гледишта антецеденте у релевантне и ирелевантне и зато, што има антецедената, који су тако мало допринели проузроковању последице, да су за исто са правног гледишта потпуно индиферентни. Према томе да би ова теорија остала доследна, она треба да разликује с правног гледишта и остале у антецеденте с квантитативног гледишта, а не да их сматра за еквивалентне. Разлог њен за разликовање антецедената у релевантне и ирелевантне с гледишта правног постоји и за разликовање релевантних антецедената у више или мање узрочне. Да је тако, признаје прећутно и сам *Трејер*, јер и он (в. теорије адекватске) раазликује услове *релевантне* у узроке и просте услове.

Према нашем мишљењу *јрошјивречносџ*, коју *Тирен* налази у теорији еквиваленције, не постоји, али под условом, да се сматра као тачно његово тврђење, да је сукцесија између свију услова и последице *јодједнако* нужна. На име ова теорија разликује пре свега услове у релевантне и ирелевантне. За тим сматра све релевантне услове као еквивалентне, пошто су сви *нужни* за последицу. Према томе ако је истина, да је сукцесија увек *јодједнако* нужна, нема противречности, кад се тврди еквиваленција Противречности би било само, кад би теорија еквиваленције сматрала услове реле-

7 *Das Kausalproblem im Strafrecht* 1900. стр. 64, § 2.

8 *Das Kausalproblem im Strafrecht*. 1900. стр. 7. с. с.

9 *Op. vit.*, стр. 49.

вантне за еквивалентне на основу истог критеријума, на основу којег она дели услове у релевантне и ирелевантне. Она их међутим сматра за такве са гледишта сукцесије, а Тирен сам вели, да су сви услови с овог гледишта еквивалентни.

Тврђење Тиреново, да је сукцесија увек *јодједнако* нужна, погрешно је, јер, као што смо већ нагласили, у колико је један услов више допринео проузроковању извесне последице, у толико је он нужнији. *Позитивној* разлици услова одговара њихова разлика у смислу *негативном*. Према томе теорија еквиваленције се противречи, кад она с једне стране разликује услове у релевантне и ирелевантне с позитивног гледишта, с друге пак сматра за еквивалентне с гледишта негативног све релевантне услове. Ако се дакле она не противречи у смислу *Тиреновом*, она се противречи у овоме смислу.

Др. Тома Живановић.